

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ПЕРЕД ОСОБОЮ В УКРАЇНІ

Висвітлено питання, які стосуються аналізу та вивчення сучасних підходів до формування інституту відповідальності держави перед особою. Акцентовано на відносинах «держава – особа» у сфері реалізації прав і свобод людини та громадянина в умовах розбудови правової держави в Україні.

Ключові слова: права, свобода, держава, особа, громадянин, гарантії, юридична відповідальність, інститут відповідальності.

Постановка проблеми. Проблема відповідальності держави особою, своїми громадянами є однією з найменш розроблених в українській юридичній науці. Це пояснюється тим, що за радянських часів поняття відповідальності держави перед людиною видавалось абсурдом, а ідея суперечила ідеологічним канонам.

В умовах демократичної, правової держави великого значення набуває проблематика, присвячена інституту відповідальності держави перед особою, пов'язана із забезпеченням та гарантуванням її прав. У зв'язку з цим плідною є думка, що сучасні стандарти прав і свобод людини є наслідком тривалого протистояння особи та влади.

Увага, присвячена питанням формування юридичної відповідальності держави перед особою, пояснюється тим, що ефективність формування і дії інституту відповідальності держави вирішально впливає на процес змін, що відбувається в Україні й пов'язаний із юридичними гарантіями із забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Стан дослідження. Вагомий внесок у дослідження проблеми функціонування інституту відповідальності держави перед особою здійснила Н. Оніщенко, яка одна із перших сформулювала дефініцію поняття «інститут відповідальності держави перед особою». Серед інших науковців особливої уваги заслуговують праці П. Рабіновича, М. Хавронюка, О. Зайчука, Ю. Шемшученка, В. Грищука, О. Грищук, С. Шевчука, А. Олійника, В. Селіванова.

Мета статті полягає у дослідженні питань, які стосуються особливостей формування і ефективного функціонування інституту

відповідальності держави перед особою в контексті реального забезпечення юридичних гарантій прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Виклад основних положень. Еволюція людського суспільства становить прогресивний розвиток свободи. Проте категорія соціальної свободи може розглядатися лише у контексті з категорією соціальної відповідальності. У цьому розумінні окреслюються складні зв'язки між державою та індивідами, які фіксуються державою в юридичній формі, а саме: прав, свобод, обов'язків і взаємної відповідальності [1].

Відповідальність – складне загальносоціальне явище. «Проблема відповідальності, – вважає С. Братусь, – одна із найбільш складних проблем як загальної теорії права, так і галузевих юридичних наук» [2, с. 9].

Найважливішим аспектом проблеми відповідальності, що досліджується на філософсько-правовому рівні, є взаємозв'язок свободи і відповідальності, прав і обов'язків. Тому відповідальність можна кваліфікувати також як «певну міру свободи» [3, с. 82]. Такий підхід логічно обумовлює висновок, що сутність соціальної відповідальності ґрунтується на загальнолюдських цінностях і нерозривно пов'язана із поняттям свободи: вони взаємопов'язані і не існують один без одного. Не можна жити в суспільстві й мати тільки права (свободи), і не мати відповідних обов'язків перед суспільством (відповідальності). Одночасно носій відповідальності повинен мати необхідну сукупність можливостей (свободи) для реалізації певних обов'язків. Єдність свободи й відповідальності відображається в єдності прав і обов'язків громадян. Особливого значення в сучасних умовах набуває не тільки чітке виконання обов'язків громадян, а й активне застосування ними своїх прав.

Юридична відповідальність держави як вид соціальної відповідальності виявляється в обов'язку держави визнавати, дотримуватися й захищати права і свободи людини і громадянина, нести «...відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми та прийдешніми поколіннями», як проголошено в преамбулі Конституції України.

Необхідно зазначити, що в умовах демократичних трансформацій особливо актуалізується проблема юридичної відповідальності держави через призму відносини «держава – особа». Ці відносини, які зазнають суттєвих змін, не мають на меті забезпечення для однієї частини суспільства більшого ступеня свободи, ніж для іншої.

Особливістю таких правовідносин є те, що держава в них виступає не суб'єктом особливої значущості, а суб'єктом – відповідальною стороною. Це і є правовідносини рівних сторін, у яких держава має низку переваг перед особою. В контексті взаємної відповідальності особи і держави необхідно говорити про державну владу, що забезпечує умови свободи для всіх членів суспільства, усіх громадян держави [4].

У вітчизняній правовій думці є усталеною думка, що юридична відповідальність визначається як застосування в особливому процесуальному порядку до особи, яка вчинила правопорушення, засобів державного впливу, передбачених санкцією правової норми [5, с. 502]; це «...закріплений у законодавстві і забезпечуваний державою юридичний обов'язок правопорушника зазнати примусового позбавлення певних цінностей, що йому належали» [6, с. 31]; «...передбачені законом вид і міра обов'язку правопорушника потерпати від примусового державно-владного позбавлення благ психологічного, організаційного або майнового характеру у правовідносинах, що виникають між ним і державою із факту правопорушення» [7, с. 471]. Отож, спільним у всіх визначеннях відповідальності є застосування примусу, передбаченого законом (демократична, соціальна, правова держава), у разі порушення чинного законодавства, за межами правового поля (тоталітарна держава).

Але юридична відповідальність не зводиться тільки до державного примусу, як і останній до першої. У демократичній, соціальній, правовій державі поняття «юридична відповідальність» полягає в обов'язку індивіда діяти відповідно до вимог суспільства, держави, колективу, водночас вимагати виконання певних обов'язків й іншою стороною.

У зв'язку з тим, що сьогодні в юридичній літературі дедалі активніше моделюється конструкція правової відповідальності переважно у двох аспектах – позитивна юридична відповідальність і негативна, ретроспективна, чи охоронна відповідальність, спробуємо аналізувати *інститут відповідальності держави перед особою* в їх контексті.

1. Позитивна юридична відповідальність – «...сумлінне виконання своїх обов'язків перед громадянським суспільством, демократичною, соціальною, правовою державою, колективом людей та окремою особою» [8, с. 149]; «...морально осмислене, позитивне ставлення до своїх обов'язків» [9, с. 46]; «...обов'язок суб'єкта сумлінно виконувати свої обов'язки, передбачені правом» [10, с. 40]; «...обов'язок здійсню-

вати передбачену нормою права корисну для суспільства діяльність» [11, с. 36]. Такий підхід є визнаний, але дещо обмежений, тому що зводить позитивну відповідальність винятково до обов'язків сумлінно виконувати приписи права.

2. Негативна, ретроспективна, чи охоронна відповідальність, передбачає «...покарання за злочини, за невиконання чинного законодавства» [9, с. 46]. Вона характеризує специфічні правовідносини між державою і правопорушником унаслідок державно-правового примусу, характеризується засудженням протиправного діяння суб'єкта правопорушення, покладанням на останнього обов'язку зазнавати несприятливих наслідків особистого, майнового, організаційного характеру за вчинений злочин [8, с. 14].

На думку В. Мальцева, поняття юридичної відповідальності в загальносоціальному контексті можна розглядати у двох аспектах: а) як обов'язок, встановлений в законі, здійснювати вчинки, що відповідають існуючому політичному ладу; б) як обов'язок, що виникає внаслідок правопорушень [12, с. 154]. Домінуючою у світовій юриспруденції є концепція негативної, чи ретроспективної, відповідальності. Заперечення позитивної відповідальності означає, що нейтралізується нова роль права, спрямована на виховання не тільки законослухняних, а й активних, свідомих громадян, які самостійно розв'язують складні питання і несуть за це відповідальність. Якщо негативна (ретроспективна) відповідальність держави виконує її охоронну функцію, то позитивна – виражає її демократичний характер і творчу роль.

Необхідно зазначити, що нині відповідальність держави перед особою починає, хоча і повільно, набувати певною мірою реального характеру: активно оновлюється законодавство, зокрема і норми, що передбачають юридичну відповідальність як держави загалом, так і її посадових осіб. Установлення норм відповідальності держави перед громадянином є показником визначення державного пріоритету прав і свобод громадянина над іншими цінностями в суспільстві.

Відповідальність держави перед особою в її *позитивній формі* (як формі реалізації юридичних гарантій держави прав і свобод людини і громадянина) необхідно розглядати в контексті проблеми співвідношення «особа – держава», яку можна звести до двох підходів:

1) індивідуалістичний, особистий, гуманістичний (природно-правовий). Цей підхід впливає на розуміння особи як цілі, держави – як засобу досягнення мети. Його зміст – права належать людині від природи. Завдання держави і суспільства полягає у тому, щоб

додержуватися цих прав, не допустити їх порушення, створити умови для їх реалізації;

2) державний, статичний (позитивістський). Впливає з розуміння держави як мети. Свої права людина одержує від суспільства і держави, природа цих прав – патерналістська. Держава – джерело і гарант прав людини, завдяки закріпленню їх у законі; право і закон мають низку істотних відмінностей; права особи змінюються залежно від державної доцільності і можливості.

Як зазначають П. Рабінович і М. Хавронюк, «гарантії реалізації конституційного права і свобод людини та громадянина ... є запорукою виконання державою та іншими суб'єктами правовідносин тих обов'язків, які покладаються на них з метою реалізації конституційних прав і свобод людини та громадянина» [13, с. 246]. Правові (юридичні) гарантії реалізації прав і свобод людини та громадянина, через які реалізує себе юридична відповідальність держави, – це встановлені державою із наданням їм формальної (юридичної) обов'язковості принципи та норми, які забезпечують здійснення зазначених прав і свобод шляхом регламентації порядку їх здійснення, а також їх охорони і захисту. Захист і охорону прав і свобод людини й громадянина юридична відповідальність забезпечує шляхом гарантування виконання органами державної влади, місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами своїх обов'язків, що кореспондують зазначеним правам і свободам [13, с. 250]. Тобто йдеться про юридичну відповідальність держави в особі органів державної влади, а також посадових і службових осіб.

Концептуально можна визначити такі напрями відповідальності держави перед особою: гарантує кожному його права і свободи; бере на себе обов'язок і реально забезпечує права своїх громадян; надає свободу особі в усіх галузях соціально-політичного життя; не має права обмежувати права і свободи, крім випадків, прямо передбачених законом; не має права притягувати до відповідальності за відмову давати свідчення або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом; гарантує захист судом прав і свобод людини та громадянина; діє виключно в рамках закону, має встановлені конституцією чіткі межі своїх повноважень; відповідальна за неправомірні дії посадових осіб: перевищення влади, зловживання службовим становищем; зобов'язана відшкодувати за свій рахунок чи за рахунок органів місцевого самоврядування матеріальну і моральну шкоду, завдану незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю

органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб під час здійснення ними своїх повноважень; гарантує право особи звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ або до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [14, с. 16; 15, с. 176–192].

Те, що держава виступає суб'єктом відповідальності перед особою, передбачено конституційною нормою. У ст. 3 Конституції України зазначено, що «...держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». Особливо чітко відповідальність держави проявляється в умовах демократичної, соціальної, правової держави, яка покликана «...усунути або пом'якшити можливе соціальне напруження в суспільстві, поліпшувати соціальне становище людей, ...брати на себе функцію соціального захисту прав людини, регулювати розподільчі відносини, фінансувати соціальні програми» [16, с. 62].

Юридичну відповідальність держави в її *негативній формі* можна розділити за невиконання або ж неналежне виконання своїх обов'язків. За сферою уживання її умовно можна класифікувати на дві групи: відповідальність держави за невиконання зобов'язань в охоронній сфері (за реалізації юридичної відповідальності) і відповідальність держави за невиконання зобов'язань у регулятивній сфері (під час здійснення позитивного управління).

Демократичний принцип взаємної відповідальності особи і держави передбачає, що юридична відповідальність не може бути тільки односторонньою і стосуватись лише особи. А це означає, що за вчинений злочин несе відповідальність не лише особа перед державою. За порушення прав людини, закріплених законом, держава також має нести відповідальність перед конкретною особою, і міра цієї відповідальності повинна визначатися санкцією правової норми. У демократичних державах зазначене є аксіомою. В Україні двосторонній характер юридичної відповідальності сприймається поки що неоднозначно. Хоча перші кроки в цьому напрямі вже зроблено, наприклад, прийнято закони про реабілітацію жертв політичних репресій, визнано Верховною Радою України Голодомор 1932–1933 рр. як акт геноциду радянської тоталітарної держави проти українського народу тощо. Однак такі приклади поодинокі.

Інститут юридичної відповідальності охоплює такі складові: суб'єкти відповідальності, суб'єкти притягнення і засоби відповідаль-

ності. Одним із дискусійних питань у дослідженні цього правового феномена є поняття держави як суб'єкта відповідальності. У правовій державі юридична відповідальність повинна застосовуватись не тільки щодо приватних осіб, а й щодо публічних суб'єктів права.

Поняття публічного суб'єкта права в українському праві пов'язано з такими категоріями, як «держава», «публічна влада», «народ», «нація». Основним суб'єктом права залишається держава, яка володіє певними правами і обов'язками стосовно її громадян та приватних осіб. Тому у сфері юридичної відповідальності публічність повинна виявитися через повноваження держави як певного суб'єкта, який наділений сукупністю прав та обов'язків.

Однак держава як суб'єкт права має певну специфіку – вона не виступає правовим суб'єктом у внутрішньодержавних правовідносинах і реалізувати свої права і обов'язки може тільки за допомогою спеціально створених публічних органів – державних органів і посадових осіб, які створюються особливим чином і які наділені окремими державними повноваженнями. Такі правові суб'єкти вступають у правовідносини від імені держави і виконують обов'язки, що належать державі. Без сумніву, йдеться про відповідальність держави у вузькому значенні. За змістом такий вид відповідальності замінений на внутрішньоорганізаційні відносини, що існують усередині органів влади, і не поширюються на відносини між державою і приватною особою.

Сьогодні у наукових дискусіях вирішується питання про юридичне оформлення виду та процедури юридичної відповідальності держави так, щоб у правовідносинах відповідальності суб'єктом відповідальності виступала не певна посадова особа, яка допустила правопорушення, а держава.

На нашу думку, підняти юридичну відповідальність держави перед приватним суб'єктом юридичною відповідальністю конкретного посадовця або державного органу за незаконні дії або рішення не варто з таких причин: по-перше, йдеться про різний зміст видів відповідальності, коли держава стає суб'єктом відповідальності тільки в конкретних правовідносинах із приватною особою, права якої були порушені; в усіх інших випадках держава виступає як інстанція, перед якою несе відповідальність державний орган або посадовець; по-друге, держава як публічний суб'єкт несе відповідальність не за власні дії, а за рішення своїх органів чи службових осіб; по-третє, державні органи чи посадові особи, які за своєю природою є публічними суб'єктами, у правовідносинах відповідальності перед державою втрачають свою

публічність і виступають як особи, які не виконали свої посадові обов'язки.

Слід визнати, що зміст юридичної відповідальності держави повинен стати видом правовідносин між державою, з одного боку, і приватною особою, права якої порушені, – з іншого. При цьому державу повинні представляти відповідний (спеціальний) державний орган чи посадова особа.

В українській правовій науці зберігається тенденція ототожнення юридичної відповідальності держави перед особою з публічно-правовою відповідальністю, хоча такий підхід є суперечливим. Державний посадовець, що порушив своїми діями або рішеннями права громадян, не нестиме відповідальність перед ними. Під час звернення громадян до суду у випадку порушення їх прав юридична відповідальність посадовця настає перед державою у формі, що відповідає характеру такого порушення. У правовідносинах такого типу правопорушник несе відповідальність не перед народом, а перед органами державної влади, тобто перед державою. Це ще раз підтверджує думку, що такий тип відповідальності має публічно-правовий характер і засвідчує відмінність цього типу відповідальності від юридичної відповідальності держави перед особою.

Варто підтримати думку Н. Оніщенко, що юридична відповідальність держави перед особою вимагає власної термінології. Питання про винуватість державних органів і посадових осіб не повинно бути пов'язане з юридичною відповідальністю держави. Оскільки держава як публічний правовий суб'єкт має особливий статус, за реалізації її юридичної відповідальності доволі складно встановити вину держави або окремого правового суб'єкта – посадовця. Окрім того, часто неможливо встановити осіб, винних у порушенні прав людини. У цьому випадку достатньо довести факт порушення прав і свобод людини державним органом або його службовцем. А це повинно стати підставою для настання юридичної відповідальності держави перед приватною особою. Обов'язковою є наявність презумпції винуватості держави, тобто, якщо держава не довела законність дій своїх органів, то реалізується юридична відповідальність держави [17, с. 90].

Якщо порушення прав особи здійснюється посадовою особою, то потрібно визнати це як протиправне діяння держави. Як стверджує європейська практика, у сучасних державах відсутній такий поділ відповідальності, а позов пред'являється не чиновникові, а державі. Так, у Франції визнання адміністративного акта незаконним

є підставою для відповідальності держави за діяльність своєї адміністрації. Держава не диференціює провину, що слугує джерелом адміністративного правопорушення, – службова (всієї адміністрації) чи особиста (певного службовця).

У першому випадку адміністрація відшкодовує спричинену шкоду, оскільки вважається, що «установа і її керівництво винні в тому, що не забезпечили належне управління. Прорахунки керівництва установи призвели до того, що установа загалом або конкретний службовець під час виконання ним службових обов'язків заподіяли шкоду потерпілому, тому адміністрація зобов'язана цю шкоду відшкодувати» [18, с. 95].

Очевидно, щоб усунути суттєву прогалину в українському законодавстві в процесі дослідження проблеми юридичної відповідальності держави, необхідно таке правове регулювання здійснювати на основі законодавчого акта, шляхом ухвалення спеціальної конституційної норми, в якій будуть передбачені певні процедури і механізми залучення держави до відповідальності відповідно до норм законодавства.

Висновки. Проблематичність існування інституту відповідальності держави перед своїми громадянами в українських реаліях полягає у тому, що відстежити і продемонструвати відповідальність держави перед особою, бездіяльність її органів і посадовців, за грубі порушення конституційних прав громадян насправді вельми складно. Більшість конституційних прав людини і громадянина взагалі не захищається від зловживань публічних посадових та службових осіб. Це обумовлює в таких правових суб'єктів відчуття безкарності, всездозволеності.

Особливого значення це набуває в умовах значного поширення корупції, яке характерне для нашої держави.

Не можна заперечувати і те, що порушення вказаними особами будь-яких правових норм набуває ознак підвищеної суспільної небезпеки хоча б через те, що їхня діяльність має бути, згідно з Конституцією України, спрямована на охорону і захист цих прав, а грубе порушення останніх є певним викликом суспільству, державі, а також міжнародній спільноті, яка визнала стандарти прав людини і створила основи механізму їх реалізації.

Ефективність існування інституту відповідальності держави залежить від наявності механізмів реалізації відповідальності держави перед особою. Тому завдання українського суспільства – створити

ці механізми, оскільки об'єктивно держава не зацікавлена у здійсненні механізму власної відповідальності.

Однією з причин безвідповідальності держави перед своїми громадянами є низький рівень зрілості громадянського суспільства в Україні, його мінімізований вплив на державно-правові механізми, взаємозв'язок суспільства, держави і громадянина. Цілком очевидно, що відповідальність держави може настати найперше тоді, коли є можливість у громадян контролювати дії влади.

1. Гришук О. В. Людська гідність у праві: філософські проблеми: монографія / О. В. Гришук. – К.: Атіка, 2007. – 432 с.

2. Братусь С. Н. Коррупционное преступление / С. Н. Братусь // Законность. – 2000. – № 6. – С. 2–12.

3. Гусев А. Д. О правах человека и гражданина / А. Д. Гусев // Социально-гуманитарные знания. – 2000. – № 3. – С. 79–89.

4. Інститут юридичної відповідальності у демократичних правових системах: монографія / кол. авт.; за заг. ред. Н. М. Оніщенко. – К.: Юрид. думка, 2009. – 216 с.

5. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / відп. ред. О. Зайчук; наук. ред. Н. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.

6. Рабінович П. М. Основа загальної теорії держави та права: навч. посібник / П. М. Рабінович; вид. 5-те зі змін. – Одеса: Юрид. літ-ра, 2002. – 232 с.

7. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / О. Ф. Скакун; 3-тє вид. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 524 с.

8. Кириченко С. Шляхи формування громадянського суспільства і правової держави / С. Кириченко. – К.: Логос, 1999. – 188 с.

9. Корнієнко М. Реформа міліції. Спроба номер три / М. Кириченко // Дзеркало тижня. – 2006. – 25–31 березня.

10. Конституции государств Европейского Союза. – М.: Юрид. лит., 1997. – 873 с.

11. Колодій А. М. Державне будівництво і місцеве самоврядування: навч. посібник / А. М. Колодій, А. Ю. Олійник. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 303 с.

12. Мальцев Г. В. Социальная справедливость и право / Г. В. Мальцев. – М.: Мысль, 2000. – 254 с.

13. Рабінович П. М. Права людини і громадянина: навч. посібник / П. М. Рабінович, М. І. Хавронюк. – К.: Атіка, 2004. – 464 с.

14. Ладиченко В. В. Функціональний підхід до розуміння держави: питання про дотримання інтересів особистості / В. В. Ладиченко // Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. – Вип. 36. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. – С. 16–21.

15. Оніщенко Н. До питання про розвиток доктрини прав людини в Україні (роки незалежності) / Н. Оніщенко // Право України. – 2013. – № 9. – С. 176–192.

16. Бутнеєв В. В. Гражданская процессуальная ответственность / В. В. Бутнеєв. – Ярославль: Ярослав. гос. ун-т, 1999. – 262 с.

17. Оніщенко Н. М. Юридична відповідальність держави перед особою / Н. М. Оніщенко // Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні. – К.: Юрид. думка, 2007. – 424 с.

18. Административное право зарубежных стран / под ред. А. Н. Козырина. – М.: Спартак, 1996. – 228 с.

Яремчук С. В. К проблеме формирования института ответственности государства перед личностью в Украине

Освещено вопросы, касающиеся анализа и изучения современных подходов к формированию института ответственности государства перед личностью. Акцентировано внимание на отношениях «государство – личность» в сфере реализации прав и свобод человека и гражданина в условиях построения правового государства в Украине.

Ключевые слова: права, свобода, государство, личность, гражданин, гарантии, юридическая ответственность, институт ответственности.

Yaremchuk S. V. The issue of formation of the institution of liability of the state before an individual in Ukraine

The problems concerning the analysis and study of modern approaches to the formation of the institution of liability of the state before an individual are outlined. An accent is made on the relations of “individual – state” in field of enforcing persons and citizens’ rights and freedoms.

The priority of person’s rights and freedoms over other national values in the society is emphasized. The questions of the formations of legal liability of the state before an individual in the form of the work of the institution of liability of the state which is directly associated with the guarantees on provision of the constitutional persons and citizens’ rights and freedoms. It is proved that legal liability of the state acts as a separate type of social responsibility and is revealed in the form of the state obligation to recognize, obey, and protect persons and citizens’ rights and freedoms. In addition, two types of legal liability of the state are determined: liability of the state before an individual in its positive form (as a form of realization of legal guarantees of the state of persons’ and citizens’ rights and freedoms) and in its negative form for failing to perform or improper performance of their obligations.

It is stressed that legal liability can’t only be unilateral and relates only to an individual. For disobeying the person’s rights defined by law, the state also has to bear responsibility before the definite person. The institution of legal liability includes the following components: the subjects of liability, the subjects of prosecu-

tion and the means of liability, and legal liability of the state before an individual itself requires own terminology. Certain steps for functioning of such institution in Ukraine are offered to make, i.e.: the necessity of active reformation of legislation particularly, the norms that are subject to legal liability of both the state in the whole and its officials.

This, in its turn, requires legal regulation under Ukrainian legislation according to the enactment, by the way of passing a special constitutional norm that provides for certain procedures and mechanisms of bringing the state to justice before an individual.

It is underlined that the effectiveness of the activity of the institution of the liability of the state depends on presence of mechanisms of realization of the liability of the state before an individual. Therefore, the goal of the Ukrainian society is to create these mechanisms, since the state is objectively not interested in carrying out the mechanism of its own liability.

Key words: *rights, freedom, state, person, citizen, guarantees, legal liability, institution of responsibility.*

Стаття надійшла 5 травня 2014 року